



Handläggare:
Rikard Skårfors
FD, Utbildningsledare
Rektors kansli,
Ledningssekretariatet

Yttrande med anledning av förslag till nästa ramprogram för forskning och innovation från Europeiska kommissionen till rådet och Europaparlamentet

Stockholms universitet har inbjudits av Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) att inkomma med synpunkter på Europeiska kommissionens förslag till nästa ramprogram för forskning och innovation samt det tillhörande specifika programmet för dess implementering. Universitetet har följande att anföra.

Inledning

Stockholms universitet ser positivt på stora delar av Europeiska kommissionens förslag till nästa ramprogram för forskning och innovation (FP10), då det ligger i linje med många av de rekommendationer som universitetsalliansen Stockholm trio (Stockholms universitet, Karolinska Institutet och Kungliga Tekniska högskolan) tidigare fört fram i ett inspel till nästa ramprogram. Stockholms universitet välkomnar att ramprogrammet fortsätter som ett fristående program och förstärkningen av budgeten till 175 miljarder euro innebär nästan en fördubbling jämfört med nuvarande ramprogrammet Horisont Europa. Detta signalerar starkt stöd för forskning och innovation, men för att på allvar stärka excellent europeisk forskning och innovation och öka Europas produktivitet och konkurrenskraft krävs en budget på minst 200 miljarder euro. En större FP10-budget bör inte ses som en kostnad utan som en strategisk investering som minskar Sveriges nettobidrag till unionen. I dagsläget får Sverige i genomsnitt endast cirka 0,50 euro tillbaka för varje euro som betalas in till EU:s allmänna budget. Däremot genererar varje euro som satsas i EU:s ramprogram i genomsnitt omkring 1,40 euro i direkta projektbidrag till Sverige. Stockholms universitet anser således att det ligger i Sveriges intresse att verka för en större FP10-budget. Enligt förslaget kommer ramprogrammets budget att skyddas, vilket säkerställer stabilitet och förutsägbarhet. Det råder dock osäkerhet kring hur starkt detta skydd faktiskt är i praktiken.

Synpunkter utifrån givna frågeställningar

Bedöms förslaget skapa förutsättningar för att stärka excellent europeisk forskning och innovation?

- Stockholms universitet välkomnar ramprogrammets föreslagna struktur med fyra pelare och att excellens fortsatt kommer att vara den överordnade principen för ramprogrammet.
- Stockholms universitet ser mycket positivt på de ökade resurserna för forskarinitierad grundforskning som drivs bottom-up inom pelare 1. European Research Council (ERC) och Marie Skłodowska-Curie Actions (MSCA) är starkt bidragande till att stärka excellent europeisk forskning och på längre sikt även innovation. En förutsättning är dock att ERC och MSCA fortsatt är oberoende. Förslaget framhåller ERC:s självständighet men vissa skrivningar och föreslagna ändringar av ERC:s styrning pekar snarare åt minskat oberoende. Även för MSCA finns det en formulering som öppnar för top-down styrning vilket skulle kunna äventyra de styrkor som gjort programmet framgångsrikt: "If specific needs arise, the MSCA may target certain activities in specific thematic priorities, types of research and innovation institutions, or geographical locations to respond to the evolving requirements and needs of the Union regarding skills, research training, career development and knowledge sharing, in pursuit of the Union strategic autonomy."

Det är angeläget att forskningssatsningar präglas av långsiktighet och ett bottom-up-perspektiv, snarare än att styras av kortsiktiga politiska prioriteringar. Stockholms universitet föreslår därför att Sverige aktivt verkar för att ERC på sikt blir oberoende på samma sätt som Europeiska centralbanken är självständig, eftersom även forskningspolitiken behöver vila på långsiktiga och stabila grunder.

En starkt inkludering av SSH (Social Sciences and Humanities – samhällsvetenskap inklusive rättsvetenskap samt humaniora) är avgörande inom FP10. För att verkligen förstå och effektivt kunna hantera komplexa samhällsutmaningar såsom klimatförändringar, digitalisering, folkhälsa och social inkludering är samhällsvetenskaplig, humanistisk och juridisk forskning av yttersta vikt. Stockholms universitet anser att detta borde avspeglas i budgeten genom en betydande förstärkning av den del som benämns "society", som för närvarande endast utgör 4,35 % av den totala föreslagna budgeten för FP10.

- Pelare 2 är särskilt viktig för att stödja både forskning och innovation i samarbetsprojekt med tydligt europeiskt mervärde, genom det transnationella samarbetet. Det är dock nödvändigt att upprätthålla balans mellan forskning och innovation och täcka alla teknikmognadsnivåer (TRL). Så som förslaget är utformat finns det en risk att alltför stora resurser flyttas till projekt med högre TRL-nivåer, vilket på sikt riskerar att undergräva förutsättningarna för att stärka excellent europeisk forskning och innovation. Pelare 2 bör därför vila på en grund av konkurrensneutralt (pre-competitive) samarbete mellan akademi, näringsliv och andra relevanta aktörer. Med den nya styrningen av pelare 2 av europeiska

konkurrensfonden (ECF) finns även en risk att utlysningar i högre grad kommer utformas av kortsiktiga prioriteringar.

- I dagsläget går det inte att i det befintliga förslaget avgöra vilken andel som är avsatt för olika delar, men Stockholms universitet föreslår att en betydande andel av budgeten – med undantag för ERC och MSCA, vars ökade budgetar i enlighet med vad som anförts ovan ska fördelas på grundval av spetskompetens utan någon form av politisk styrning – avsätts för grön och hållbar samhällsutveckling. Genom att ta en ledande roll i dessa frågor kan Europa inte bara bidra till en mer hållbar framtid, utan också stärka sin globala konkurrenskraft. En ambitiös satsning på grön omställning ger europeiska företag och samhällen ett försprång i den internationella övergången mot hållbarhet.
- Det är positivt att pelare 3 får en betydande budgetökning men det gäller att se till att kunskapsintensiva innovationer och grundforskning är tätt sammankopplade. ERC-projekt bidrar till många patentansökningar. Det är viktigt med tidig finansiering för forskningstunga innovationer där ”ERC Proof of concept” ”EIC Pathfinder” och ”EIC Transition” fyller en viktig funktion. För att få tillgång till ”EIC Transition” bör det öppnas för alla projekt och inte enbart för de projekt som tidigare fått finansiering genom ”EIC Pathfinder” eller ”ERC Proof of concept”.
- I den nya pelaren 4 anser Stockholms universitet att finansiering av forskningsinfrastruktur är av stor vikt för att stärka excellent forskning och Europas konkurrenskraft. Det råder oklarhet kring vilka konsekvenser flytten av forskningsinfrastruktur från excellenspelaren till pelare 4 kommer att medföra. Det finns en risk att infrastrukturen hamnar i skymundan när den inte längre är direkt kopplad till forskningskvalitet och excellens. Viktigt är också att det finns synergier mellan forskningsinfrastrukturprogrammet och de övriga delarna av FP10 samt att alla discipliners infrastrukturer omfattas, dvs. även databaser m.m.

Bedöms förslaget skapa förutsättningar för att stärka synergier mellan europeisk och svensk forskning och innovation?

- Pelare 2 är unik eftersom den möjliggör både europeiskt och globalt samarbete, något som inte kan uppnås genom enbart nationella program. För ett litet land som Sverige är det särskilt viktigt att dra nytta av synergier med EU:s ramprogram, vilket i högre grad bör beaktas vid utformningen av nationella satsningar. Ett förslag för att öka synergier vore att utlysa planeringsbidrag för svenska sökanden till EU-utlysningar som sammanfaller väl med nationella initiativ.
- ERA, inom pelare 4, syftar bland annat till att främja bättre synergier och ökad samordning (alignment) mellan nationella och europeiska forsknings- och innovationsinsatser.
- Forskningsinfrastruktur kan stärka synergier.
- Partnerskapen har potential att stärka synergier, t.ex. de institutionella partnerskapen med näringslivet och samfinansierade partnerskap med nationella program, men det är viktigt att det finns en balans mellan partnerskapen och de mer öppna utlysningarna i ramprogrammet. Partnerskapsprogrammen med sina olika

regelverk komplicerar finansieringslandskapet och det är svårt för många aktörer att navigera bland de olika partnerskapen och identifiera relevanta finansieringsmöjligheter. Kommissionens förslag om att radikalt förenkla partnerskapen är absolut nödvändigt. Ett annat problem med partnerskapen är att Sverige varken kan eller vill vara med i alla, vilket riskerar att stänga ute svenska forskare från viktiga forsknings- och innovationssamarbeten. EUSAM bör säkerställa att Sverige deltar i de partnerskap som är strategiskt viktiga för svenska intressen.

Bedöms förslaget skapa förutsättningar för att stärka samarbete mellan akademi och privat sektor?

- Det beror i hög grad på hur utlysningarna inom pelare 2 utformas. Om en alltför stor andel riktas mot höga teknikmognadsnivåer (TRL) riskerar de att varken attrahera forskare eller större företag. Vid lägre TRL-nivåer finns däremot bättre förutsättningar för samverkan mellan företag – även konkurrenter – och akademien. Det är därför av största vikt att FP10 säkerställer utlysningar som främjar samverkan i tidiga forsknings- och innovationsskeden, dvs. konkurrensneutralt samarbete. Stockholms trio har föreslagit införandet av Research Actions (RA) för att gynna konkurrensneutralt samarbete och komplettera Research and Innovations Actions (RIA) och Innovation Actions (IA). I kommissionens förslag finns dock endast RIA med.

Bedöms förslaget skapa förutsättningar för att stärka det svenska deltagandet i ramprogrammet?

- Förslaget att samma finansieringsgrad ska gälla för alla aktörer i FP10, med undantag för större företag, är mycket positivt: 100% för tillåtna direkta kostnader och 25% för indirekta kostnader (overhead). Det innebär en förenkling med samma regler för alla typer av utlysningar och program. Ett problem för svenska universitet som dock kvarstår är behovet av samfinansiering, eftersom de faktiska overheadkostnaderna i regel är mycket högre än 25%. Samfinansieringsproblematiken skapar en ekonomisk tröskel för deltagande och riskerar att begränsa universitetens möjligheter att fullt ut engagera sig i FP10. Detta är ett specifikt svenskt problem som beror på den beräkningsmodell som används. Därför borde det skapas ett nationellt samfinansieringsstöd för FP10-ansökningar. Ett sådant stöd skulle vara en betydelsefull åtgärd för att öka de svenska lärosätenas deltagande i FP10.
- Stockholms universitet ser positivt på förslaget om kortare arbetsprogram, öppna och mindre föreskrivande utlysningar, och kortare utlysningar. Dessa förändringar är attraktiva för deltagarna och kommer att locka fler forskare, inklusive svenska, att söka EU-medel.
- Satsningen på pelare 1 är positiv för det svenska deltagandet i programmet.

Vilka delar i förslaget bedöms extra viktiga att värna respektive mota vid kommande förhandlingar?

Stockholms universitet vill särskilt värna om:

- En självständig och skyddad FP10-budget som inte kan användas som en "bankomat" av andra policyområden – något det tyvärr funnits exempel på under den nuvarande perioden.
- Excellensfokus i alla delar av ramprogrammet.
- Att fördelningen mellan pelarna bibehålls efter budgetförhandlingar. Viktigt att satsningen på pelare 1 inte reduceras.
- Att ERC på sikt blir ett oberoende organ.
- En stärkt inkludering av samhällsvetenskap (inklusive rättsvetenskap) och humaniora genom en betydande förstärkning i budgeten av delen som benämns "society".
- Att MSCA:s förblir enbart bottom-up-instrument (öppna utlysningar för alla discipliner)
- Större andel samarbetsprojekt vid lägre teknikmognadsnivåer i pelare 2 (konkurrensneutral samverkan)
- Ett tillitsbaserat FP10 blir ett mer effektivt program – förenklingar ska vara till för deltagare och inte bara för Brysseladministratörer. Ett exempel på en åtgärd som inte förenklar för deltagarna är införandet av lump-sum, då arbetet för en mycket detaljerad budget ersatt redovisning av projekt.
- Ansvarsfull internationalisering och associering av likasinnade partners och samarbete med länder utanför EU. Globalt samarbete är viktigt inom nyckelområden som klimat och hälsa.

Stockholms universitet vill särskilt mota:

- Förslagen avseende ERC:s ordförande: Det är viktigt att ERC behåller det arbetssätt som finns idag och att skrivningar i kommande beslut om EU:s ramprogram för forskning och innovation samt det specifika programmet har samma innehåll som det nuvarande ramprogrammet. Det är därför oroande att se förslag som skulle kunna leda till en försvagad position för ERC:s ordförande. Detta gäller förslagen om förkortning av ordförandens mandatperiod till två år, om borttagande av bestämmelser om att ordföranden måste vara bosatt i Bryssel och använda minst 80% av sin tid till ERC-uppdraget samt nivån på ersättningen till ordföranden. För att ERC:s ordförandes viktiga position och självständighet från den Europeiska kommissionen ska kunna garanteras måste nämnda bestämmelser återinföras i det särskilda programmet samtidigt som mandatperiodens längd återställs.
- Ej transparenta processer: Policyfönstren (de fyra första i ECF) kommer såvitt Stockholms universitet förstår att styras av ECF snarare än FP10, men på ett oklart sätt. Detta skapar en betydande osäkerhet kring inriktningen och prioriteringarna i det kommande ramprogrammet. Nuvarande system är inte perfekt men det är känt hur processen ser ut från Specific Programme till en utlysning med involverandet av

programkommittéer och referensgrupper på nationell nivå. Kommissionens förslag är vagt och skapar osäkerhet och därför måste kommissionen redogöra för om och i så fall hur processen kommer att ändras. En risk är att utlysningar kommer att bestämmas genom en helt ny process som kan leda till fokus på mer kortsiktiga resultat och detaljerad policystyrning av utlysningar för samarbetsprojekt, vilket är motsatsen till vad Draghi-rapporten, Heitor-rapporten och parlamentet efterlyste. Stockholms universitet efterlyser transparens i framtagandet av utlysningar med möjlighet för intressenter att vara delaktig i processen. Stockholm trio har tidigare föreslagit en extern rådgivande grupp med relevanta intressenter som kan ge råd till kommissionen.

- När det gäller dual-use vill Stockholms universitet understryka att försvarsföretag redan deltar i Horisont Europa och i praktiken tillämpar resultaten även inom försvarssektorn, tillsammans med sitt deltagande i European Defence Fund (EDF). Av denna anledning ser universitetet inte behovet av att dual-use-aspekten införs i FP10, eftersom den redan utvecklas naturligt.

Stockholms universitet anser att det krävs ytterligare information avseende följande:

- Hur är det tänkt att de nio föreslagna "Moonshot"-projekten ska finansieras? Det finns risk att en del av dessa projekt, som t.ex. Cern's Future Circular Collider, kommer att kräva stora resurser som kan inverka negativt på andra delar av ramprogrammet.

Detta beslut är fattat av rektor, professor Hans Adolfsson, i närvaro av prorektor, professor Jane Reichel, och universitetsdirektör Åsa Borin. Studeranderepresentanter har informerats och haft tillfälle att yttra sig. Övrig närvarande har varit Anna Riddarström, Ledningssekretariatet (protokollförare). Föredragande i ärendet har varit utbildningsledare Rikard Skårfors.